

GENERALNY DYREKTOR OCHRONY ŚRODOWISKA

Piotr Otawski

Warszawa, 07 kwietnia 2024 r.

BP-L.050.2.2024.PP

Radny Województwa Wielkopolskiego

Szanowny Panie,

w odpowiedzi na przekazane drogą mailową pismo z dnia 14 lutego 2024 r. w sprawie *zwiększonej populacji wilka w północnej części Wielkopolski*, zakwalifikowane jako petycja, uprzejmie informuję co następuje.

Na wstępie należy podkreślić, że wilk podlega ochronie ścisłej na terenie całego kraju od 1998 r. (aktualnie na mocy rozporządzenia w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt¹). Ponadto, polska populacja wilka jest wymieniona w załączniku II i V dyrektywy w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory² (dalej: „dyrektywa siedliskowa”) (wilk stanowi m.in. przedmiot ochrony w obszarach Natura 2000 i jest dodatkowo gatunkiem priorytetowym), w związku z czym jako kraj członkowski UE jesteśmy zobowiązani do zachowania tego gatunku we właściwym stanie ochrony.

Należy zauważyć, że populacja wilka od czasu objęcia ścisłą ochroną gatunkową systematycznie wzrasta. Podobnie powiększył się zasięg jego występowania. W raporcie z art. 17 dyrektywy siedliskowej, przekazanym w 2019 r. do Komisji Europejskiej, stan zachowania wilka w alpejskim regionie biogeograficznym uznano za właściwy (FV), zaś w regionie kontynentalnym określono jako niewłaściwy, ale ulegający poprawie (U1+). Należy pamiętać, że objęcie ochroną wilka zarówno na poziomie całego kraju jak i na poziomie Unii Europejskiej ukierunkowane było i nadal jest m.in. na zwiększenie liczebności i zasięgu gatunku.

Zwiększenie populacji wilka, będące sukcesem z przyrodniczego punktu widzenia, sprawia jednocześnie, że w ostatnim czasie wzrasta liczba doniesień na temat sytuacji konfliktowych z udziałem wilka. Gatunek zwiększa swoją liczebność i zasięg, przez co coraz częściej dochodzi do bezpośredniej styczności wilków z ludźmi, również na terenach, na których od dawna nie był widywany. Sprawy te stają się często głośnie medialnie, choć nie

¹ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2022 r. 2380)

² Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz.U. L 206 z 22.7.1992, str. 7)

zawsze rozgłos ten jest adekwatny do stopnia zagrożenia. Najczęstsze tego typu sytuacje to wilki niewykazujące lęku przed człowiekiem, pojawiające się w pobliżu zabudowy i zagryzające psy. Należy mieć jednak na uwadze, że przynajmniej część z zaobserwowanych wilków mogła być chora (np. na świerzb). Z kolei część tych zdarzeń może być również powodowana przez wałęsające się, zdziczałe psy.

Fundamentalnym celem ochrony gatunkowej jest zapewnienie przetrwania właściwego stanu ochrony dziko występujących rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowania różnorodności gatunkowej i genetycznej. Ochrona dotyczy terenu naszego kraju oraz innych państw członkowskich UE. Została ona ustanowiona na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita jest stroną.

Aby realizować te cele powstał system instrumentów ochrony, który przewiduje jednak odstępstwa od zakazów obowiązujących w stosunku do gatunków objętych ochroną. Te rozwiązania pozwalają na skuteczną ochronę poszczególnych gatunków poprzez utrzymanie ich właściwego stanu ochrony, jak i realizację uzasadnionych działań związanych z aktywnością człowieka.

Wskazuję jednak, że postulaty określenia górnej czy optymalnej granicy liczebności gatunków zwierząt wiązałyby się bezpośrednio z odgórną redukcją osobników stanowiących niejako nadwyżkę. Postulat ten stoi w sprzeczności z obowiązującymi przepisami prawa i idea ochrony przyrody.

Odnosząc się do głosów o zmniejszeniu się lęklivosti wilków, należy zauważyć, że wynikają one głównie z braku wiedzy o ekologii wilka, a nie z jego przyzwyczajenia się do obecności człowieka. Wilk z natury unika kontaktu z człowiekiem, ale nie oznacza to, że w przypadku takiego spotkania będzie reagował paniczną ucieczką. Wilk nie traktuje człowieka jako swojego naturalnego wroga, ani tym bardziej jako potencjalną ofiarę. Wilki często też nie mają świadomości, że są obserwowane przez ludzi. W przypadku więc takiego spotkania wilki oceniają stopień zagrożenia i do tego dostosowują swoje zachowanie (najczęściej po dłuższej chwili wycofują się do lasu). Natomiast sam fakt zwiększenia liczby zgłoszeń spotkań wilka z człowiekiem wynika z kilku czynników, takich jak:

- zwiększanie się populacji i arealu występowania wilka w Polsce,
- postępująca zabudowa na obszarach w bliskim sąsiedztwie lasu,
- zwiększająca się penetracja lasów przez człowieka, co jest m.in. wynikiem rosnącego zainteresowania funkcją rekreacyjną lasów (turystyka piesza i rowerowa, grzybobranie itp.),
- znacznie zwiększona na przestrzeni ostatnich lat możliwość dokumentacji obecności zwierząt.

Powyższe sprawia, że udokumentowane spotkania człowieka z wilkiem, gdy wilk nie zareagował paniczną ucieczką, są często błędnie interpretowane jako przyzwyczajanie się wilka do człowieka i zatracanie przez niego bojaźliwości.

Odnosząc się do opinii o zagrożeniu jakie wilki stwarzają dla bezpieczeństwa ludzi wyjaśniam, że dotychczas opublikowane wyniki badań naukowych w całym zasięgu występowania wilka, pozwalają stwierdzić, że dzikie osobniki tego gatunku nie stanowią znaczącego zagrożenia dla ludzi. Przegląd wyników badań z całego świata wskazuje, że wśród wszystkich dużych ssaków drapieżnych wilki należą do najmniej niebezpiecznych. Według posiadanych danych w latach 2002-2020 w całej Europie nie było ani jednej ofiary

śmiertelnej ataków wilków. Biorąc pod uwagę, że w Europie jest około 15 000 wilków, które dzielą przestrzeń z setkami milionów ludzi, oczywiste jest, że ryzyko związane z atakiem wilków jest znikome. Wskazać także należy, że zagrożenie ze strony wilków dla człowieka jest o wiele mniejsze niż np. ze strony bezpańskich psów.

Jak dotąd większość informacji medialnych mówiących o agresji wilków w stosunku do ludzi okazała się nieprawdziwa, nastawiona na rozgłos kosztem rzetelnych informacji. Jedyne potwierdzone naukowo przypadki agresji wilków wobec ludzi w Polsce były spowodowane habituacją bardzo młodych osobników w wyniku działań ludzi. Oba wilki zostały odstrzelone w oparciu o zgody GDOŚ, co definitywnie zakończyło ataki. W pierwszym przypadku w gminie Cisna (woj. podkarpackie) regularne żerowanie przez kilka miesięcy na śmietnikach i odpadkach z jadłodajni w Wetlinie i innych pobliskich miejscowościach, a następnie pogryzienie trzech osób, było najprawdopodobniej spowodowane zabraniem wilczego szczenięcia z lasu, przetrzymywaniem przez dłuższy czas w gospodarstwie, a następnie wywiezieniem do lasu. Drugi przypadek miał miejsce w gminie Drezdenko (woj. lubelskie), gdzie długotrwałe dokarmianie młodej, niepełnosprawnej wilczycy przy jednym z zabudowań wiejskich, doprowadziło do pogryzienia dwóch osób. Obie sytuacje dotyczyły bardzo młodych (poniżej 1 roku życia) wilków, podatnych na habituację. Doświadczenia naukowców z innych krajów Europy i USA także potwierdzają, że nietypowe zachowania wilków są konsekwencją nieodpowiedzialnych, niezgodnych z prawem działań ludzi wobec bardzo młodych osobników, najczęściej w okresie szczenięcym.

Nie negując z góry potencjalnego (choć często wyolbrzymianego) zagrożenia ze strony wilków dla ludzi trzeba podkreślić, że aktualnie obowiązujące przepisy przewidują możliwość podjęcia działań niwelujących to zagrożenie. Zgodnie z przepisami ustawy o *ochronie przyrody*³ możliwe jest bowiem uzyskanie zezwolenia na odstępstwo od zakazów wobec osobników tego gatunku – np. na umyślne płoszenie, umyślne przemieszczanie z miejsc regularnego przebywania w inne miejsce, czy zabijanie. Zezwolenia wydawane są przez właściwego miejscowo regionalnego dyrektora ochrony środowiska (w zakresie umyślnego płoszenia i przemieszczania), Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (w zakresie umyślnego zabijania) oraz Ministra Klimatu i Środowiska (w przypadku, gdy czynności mają być wykonane na terenie parku narodowego). Mogą być one wydawane w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, jeżeli wnioskowane działania nie są szkodliwe dla zachowania we właściwym stanie ochrony gatunków chronionych oraz przy spełnieniu jednej z przesłanek indywidualnych, takich jak na przykład interes zdrowia lub bezpieczeństwa powszechnego. Zasady te wprost odzwierciedlają przepisy ujęte w art. 12 i 16 dyrektywy siedliskowej. Trzeba także podkreślić, że sprawy dotyczące udzielania odstępstw od zakazów w sprawie ochrony gatunkowej rozstrzygane są w drodze decyzji administracyjnych. Wnioskodawcy mają więc pewność, że ich sprawy prowadzone są skrupulatnie i wszechstronnie z zachowaniem wszelkich standardów. Oczywiście przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, w oparciu o który prowadzi się postępowanie w sprawie udzielenia odstępstwa o zakazów w sprawie ochrony gatunkowej, zawierają także szereg wymogów względem wnioskodawców. W związku z tym kierunek orzekania w dużym stopniu zależny jest od szczegółowości informacji zawartych we wnioskach, ich kompletności i reakcji wnioskodawców na wezwania organu. Rozstrzyganie przedmiotowych kwestii w drodze decyzji administracyjnych umożliwia także wnioskodawcom niezadowolonym z otrzymanej decyzji kierowanie środków zaskarżenia (wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy lub skarga do sądu administracyjnego). Niemniej

³ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U z 2023 r. poz. 1336, 1688 i 1890).

w przypadku, gdy zagrożenie jest udokumentowane oraz gdy spełnione są wszystkie przesłanki niezbędne do wydania zezwolenia, nie ma przeciwwskazań, aby je uzyskać.

Zasadnym jest również podkreślenie, że w przypadku, gdy któryś z osobników wilka zaczyna nagle wykazywać nienaturalne, zagrażające bezpieczeństwu zachowanie, świadczące o chorobie lub zaburzeniach behawioralnych, a wniosek obiektywnie nie może być załatwiony w formie pisemnej, zainteresowany podmiot na podstawie art. 14 § 2 Kodeksu postępowania administracyjnego może uzyskać decyzję ustną, po rozpatrzeniu wniosku złożonego drogą telefoniczną. W tym celu należy skontaktować się telefonicznie z GDOŚ pod numery podane na stronie internetowej urzędu.

Badania z wykorzystaniem telemetrii GPS-GSM na 24 wilkach, prowadzone w różnych obszarach całego kraju, w latach 2014-2023, wskazują, że wilki terytorialne (żyjące w grupach rodzinnych) unikają obszarów zurbanizowanych i terenów otwartych, a preferują lasy. Jeśli w celach łowieckich pojawiają się na terenach otwartych lub w pobliżu zabudowań, gdzie obecnie z uwagi na wysokiej jakości pokarm w postaci upraw rolnych, bardzo liczne są populacje saren, dzików, a nawet jeleni, to aby unikać spotkań z ludźmi, robią to w godzinach nocnych.

Inne zachowania przejawiają młode wilki podczas dyspersji. Jest to czas kiedy wilki wędrują często setki kilometrów przez nieznanne im obszary w poszukiwaniu partnera i własnego terytorium. Takie wilki, z uwagi na nieciągłość lasów i brak znajomości lokalnej topografii, trafiają w pobliże miejscowości i są obserwowane, także podczas dnia, w bezpośrednim sąsiedztwie domów i ruchliwych dróg. Jak wskazują badania genetyczne przeprowadzone w Niemczech te wilki są też najczęstszymi sprawcami szkód w zwierzętach gospodarskich, ponieważ wędrują zwykle samotnie, przez tereny rolnicze, a niezabezpieczony inwentarz lub psy stanowią dla nich najszybszą i najłatwiejszą zdobycz podczas wędrówki. Jednak badania telemetryczne wskazują, że takie osobniki nie stanowią zagrożenia dla ludzi. Ich zachowania są wynikiem braku doświadczenia, nieznajomości terenu i typowej dla młodego wieku ciekawości. Wilki, którym udaje się przeżyć i doczekać potomstwa, stają się znacznie bardziej płochliwe i unikają spotkań z ludźmi.

W bezpośrednim sąsiedztwie miejscowości mogą się też pojawiać wilki chore, dotkliwie poranione, najczęściej w stanie w terminalnym. Wbrew powszechnemu przekonaniu te zwierzęta też nie zagrażają ludziom. Są zbyt wycieńczone chorobą i apatyczne. W przypadku świerzbu związany z tą chorobą brak pokrywy włosowej powoduje, że w zabudowaniach gospodarczych szukają ciepła. Takie wilki są zazwyczaj odstrzeliwane lub poddane eutanazji na podstawie zgody GDOŚ lub giną z powodu choroby.

Analizując poruszony przez Pana problem szkód wyrządzanych w zwierzętach gospodarskich przez wilka należy podkreślić, że z badań prowadzonych przez instytucje naukowe oraz doświadczeń innych krajów wynika, że najskuteczniejszym sposobem zmniejszenia szkód wyrządzanych przez ten gatunek jest zabezpieczanie stad poprzez np. używanie psów pasterskich, fladr, ogrodzeń czy pastuchów elektrycznych. Dlatego podstawową formą ochrony dobytku przed szkodami wyrządzanymi przez te zwierzęta jest jego zabezpieczenie. Podobne stanowisko wyraził również Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 28 września 2015 r. (sygn. akt K 20/14), w którym stwierdził, iż „*Obowiązkiem właściciela jest dbałość o swój majątek i podejmowanie starań w celu jego ochrony. Właściciel lub użytkownik mienia przewidując możliwość wyrządzenia szkody przez zwierzęta objęte ochroną gatunkową, w pierwszej kolejności sam powinien podjąć stosowne czynności, zmierzające do uniknięcia szkody lub zminimalizowania jej rozmiarów*”.

Niemniej jednak ustawa o ochronie przyrody wprowadza możliwości pomocy dla osób, którym wilki wyrządziły szkody, jak również tym, którzy mogą być narażeni na poniesienie takich szkód. Przede wszystkim wilk został uznany za gatunek objęty ochroną, za którego szkody odpowiada Skarb Państwa (art. 126 ustawy o ochronie przyrody). W związku z tym corocznie regionalne dyrekcje ochrony środowiska wypłacają odszkodowania za szkody wyrządzane przez ten gatunek. W 2022 r. za 979 takich szkód wypłacono odszkodowania o łącznej wartości 2 176 860 zł. Należy jednak pamiętać, że szkody muszą być udokumentowane, więc w przypadku braku śladów, może się zdarzyć, że odszkodowanie nie zostanie wypłacone. Procedura wypłacania odszkodowań została uregulowana w rozporządzeniu w sprawie szacowania szkód wyrządzonych przez niektóre gatunki zwierząt objęte ochroną gatunkową⁴.

Oprócz wypłacanych odszkodowań możliwe jest również uzyskanie fachowej pomocy, dotyczącej sposobów zabezpieczania przed szkodami wyrządzonymi przez wilki, jak również finansowego wsparcia dla tych przedsięwzięć, udzielanych na terenach poza obszarem parków narodowych przez regionalnych dyrektorów ochrony środowiska. Finansowe wsparcie realizowane jest na podstawie umów cywilnoprawnych zawartych między regionalnym dyrektorem ochrony środowiska a osobą zainteresowaną uzyskaniem takiej pomocy. Dostępne są również publikacje zawierające informacje na temat sposobów zabezpieczania przed szkodami wyrządzanymi przez przedmiotowy gatunek – Stowarzyszenie dla Natury „Wilk” opracowało „Poradnik ochrony zwierząt hodowlanych przed wilkami” (S. Nowak, R.W. Mysłajek) – wersja elektroniczna dostępna jest pod adresem internetowym: https://www.polskiwilk.org.pl/images/pliki/2020_Poradnik_och_zwierz_hod.pdf.

Na podstawie zaleceń przygotowanych przez Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, które są zbieżne ze stanowiskiem Large Carnivore Initiative for Europe, GDOŚ przygotowała „procedurę postępowania w sytuacjach konfliktowych człowiek-wilk” (w załączeniu). Zgodnie z tą procedurą w przypadku, gdy wilki w pobliżu lub w obrębie dużego kompleksu leśnego lub na terenie z przewagą obszarów leśnych zaatakowały po raz pierwszy, lub ataki są sporadyczne, hodowca natychmiast po stwierdzeniu szkody zabezpiecza ślady i składa niezwłocznie wniosek do regionalnego dyrektora ochrony środowiska o odszkodowanie. Hodowca wraz z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska ustala jakie w danym przypadku powinny być zastosowane zabezpieczenia przed kolejnymi atakami. Ww. zabezpieczenia wykonywane są samodzielnie przez hodowcę lub na zasadach współdziałania z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. W przypadku, gdy pomimo ww. działań wilki zaczęły często atakować zwierzęta w tych samych gospodarstwach, należy przeanalizować przyczyny – w jeżeli skuteczne ataki nie są wynikiem zaniedbań hodowcy poszkodowany (lub organy samorządu terytorialnego z racji zadań ustawowych) występuje do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (lub ministra właściwego do spraw środowiska, gdy zdarzenie ma miejsce na terenie parku narodowego) z wnioskiem o wydanie zezwolenia na umyślne zabijanie wilków wyrządzających szkody.

Należy zauważyć, że zwierzęta gospodarskie stanowią zaledwie kilka procent diety wilków terytorialnych, co ustala się na podstawie analizy zebranych odchodów. Metoda ta jednak nie pozwala ocenić, czy zjedzone zwierzęta zostały zabite przez drapieżniki, czy też była to padlina. Dane GUS wskazują, że w Polsce hodowanych jest około 6 450 000 sztuk bydła (GUS 2022), a co roku pada z różnych przyczyn ponad 182 tysiące tych zwierząt, w tym

⁴ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 lutego 2018 r. w sprawie szacowania szkód wyrządzonych przez niektóre gatunki zwierząt objęte ochroną gatunkową (Dz.U. z 2018 r. poz. 645 oraz z 2023 r. poz. 1319).

123,3 tys. cieląt (GUS. Zwierzęta Gospodarskie 2016). Wilki zabijają średnio około 200 krów (głównie cieląt) na rok. Stanowi to zaledwie 0,003% stanu bydła oraz 0,11% wszystkich upadków bydła w polskich gospodarstwach i około 0,16% padnięć cieląt.

Trzeba pamiętać, że obecność wilków na terenach rolnych to także konkretne korzyści dla rolników uprawiających zboża i inne rośliny oraz pozostałych mieszkańców wsi. Poprzez drapieżnictwo wilki obniżają na polach zagęszczenia saren, dzików i jeleni, powodując zmniejszenie się szkód od dzikich zwierząt kopytnych w uprawach rolnych. Z kolei wilki skutecznie polujące na bobry zmniejszają poziom szkód wyrządzanych przez ten gatunek w uprawach oraz użytkach zielonych. Odszkodowania płacone z budżetu państwa za szkody wyrządzane przez gatunki chronione to w 87% odszkodowania za bobry (GUS 2022), a tylko w kilku procentach za wilki.

Z informacji uzyskanych od Stowarzyszenia dla Natury Wilk wynika też, że dzięki wilkom z obrozami w ostatnich kilku latach ujawniono bardzo niepokojące sytuacje, stanowiące zagrożenie dla pasącego się inwentarza, a także poważne zagrożenie epidemiologiczne. Chodzi o nielegalne wywożenie przez hodowców padłych z różnych przyczyn krów i cieląt, a także innych zwierząt gospodarskich, na obrzeża pól i pastwisk, w zakrzaczenia i śródpolne tereny podmokłe. Padlina ta zwabia wilki w pobliże pastwisk, co może prowadzić do zwiększenia się szkód w wypasnym inwentarzu. Drugim bardzo niebezpiecznym zjawiskiem jest ignorowanie przez niektórych właścicieli przemysłowych ferm drobiu zaleceń sanitarnych dotyczących zapobieganiu rozprzestrzeniania się ptasiej grypy. Osoby te zamiast utylizować, składują w dołach na tyłach ferm o nieszczelnych ogrodzeniach lub w pobliskich śródpolnych zadrzewieniach padłe gęsi, indyki i kury, a także hałdy obornika, będące potencjalnym źródłem wirusa H5N1. Umożliwia to dzikim ptakom i ssakom mięsożernym, w tym wilkom i lisom, żerowanie na padlinie. Prowadzić to może nie tylko do rozprzestrzeniania się niebezpiecznego wirusa wśród ptaków, lecz także do coraz częstszych zachorowań na ptasią gripę u ssaków, która zgodnie z raportem European Food Safety Authority i innych, przygotowanego dla Komisji Europejskiej w marcu 2023 r. była stwierdzana u dzikich psowatych (lisów i wilków), psów oraz ludzi. Dyscyplinowanie hodowców i usunięcie zaniedbań natychmiast zmieniały zachowania badanych wilków noszących obroże telemetryczne. Jest to pośredni dowód wskazujący na to że niestety to ludzie prowokowali sytuacje konfliktowe z drapieżnikami, postępując niezgodnie z prawem.

Oceniając postulaty dotyczące redukcji populacji wilków należy zatem brać pod uwagę nie tylko szkody wyrządzane w zwierzętach gospodarskich, lecz także korzyści jakie wynikają z obecności wilków na terenach rolnych i z ich drapieżnictwa na dzikich zwierzętach kopytnych oraz bobrach. Istotne jest również przestrzeganie przepisów dotyczących prawidłowej utylizacji padłego inwentarza. Natomiast najlepszym sposobem na zapobieganie stratom w zwierzętach gospodarskich jest stosowanie różnorodnych metod ochrony inwentarza. Jak wskazują badania naukowe, w całym zasięgu występowania wilka dochodzi do ataków na zwierzęta gospodarskie, a poziom szkód nie zależy od tego czy wilki są w danym kraju gatunkiem łownym czy chronionym, lecz od stopnia zabezpieczenia stad przez hodowców. Odstrzały interwencyjne wilków atakujących inwentarz, które są wydawane przez GDOŚ, nie służą redukcji populacji, lecz wyeliminowaniu pojedynczych, problemowych osobników. Dają też czas hodowcom na wprowadzenie skuteczniejszych metod ochrony hodowanych zwierząt. Niestety rekomendowane metody nie zawsze są wdrażane.

W celu, przykładowo, unikania konfrontacji wilków z psami właściciele psów powinni zapewnić im odpowiednią opiekę i warunki, w których są trzymane. Należy zwrócić uwagę, że zdecydowana większość ataków wilków na psy wynika właśnie z nienależycie

wypełnianego wskazanego wyżej obowiązku, tj. nieprzestrzeganie zakazu puszczania psów bez możliwości ich kontroli i bez oznakowania umożliwiającego identyfikację właściciela lub opiekuna, trzymania psów na łańcuchach na nieogrodzonych posesjach, a także ignorowanie zakazu puszczania psów luzem w lesie.

Należy również poinformować, że na stronie internetowej GDOŚ znajdują się artykuły <https://www.gov.pl/web/gdos/wilk-lub-niedzwiedz-pod-domem-co-robic> oraz <https://www.gov.pl/web/gdos/jak-odpowiednio-reagowac-na-incydenty-z-udzialem-wilkow-informacja-dla-gmin>. Zachęcam do zapoznania się z informacjami tam zawartymi oraz do ich rozpowszechniania wśród lokalnej społeczności.

Biorąc powyższe pod uwagę, należy zauważyć, że aspekt ochrony wilków i wyrządzanych przez nie szkód jest wielowątkowy. Zasadne jest więc stosowanie podejścia holistycznego, opartego na podejmowaniu działań rekomendowanych przez resort środowiska, wymianie informacji, współpracy poszkodowanych z regionalnymi dyrekcjami ochrony środowiska, a także stosowania indywidualnego podejścia do poszczególnych spraw. Takie działania przyczynią się do złagodzenia konfliktu pomiędzy wilkami a ludźmi.

Z wyrazami szacunku

Piotr Otawski
Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
/ – dokument podpisany elektronicznie – /

Załącznik- Procedura postępowania w sytuacjach konfliktowych człowiek-wilk

